

PREZES
URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW
MAREK NIECHCIAŁ

RKR-644-49(5)/17(SJ)

Kraków, 19 marca 2018 r.

Sąd Rejonowy w Rudzie Śląskiej
I Wydział Cywilny
ul. Bukowa 5a
41-700 Ruda Śląska

Powód:
(...)
reprezentowany przez:
(...)

Pozwana:
Vienna Life Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A.
Vienna Insurance Group z siedzibą w Warszawie
reprezentowana przez:
(...)

Sygn. akt: I C 2647/17

**Stanowisko Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
zawierające istotny pogląd dla sprawy**

Stosownie do przepisu art. 31d ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2017 r. poz. 229, z późn. zm.) „Prezes Urzędu jeżeli uzna, że przemawia za tym interes publiczny, przedstawia sądowi istotny dla sprawy pogląd w sprawach dotyczących ochrony konkurencji i konsumentów”.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 31d ww. ustawy, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej także: Prezes UOKiK, Prezes Urzędu) przedstawia sądowi istotny pogląd dla przedmiotowej sprawy.

Niniejsza sprawa dotyczy problemu stosowania przez Skandia Życie Towarzystwo Ubezpieczeń S.A. z siedzibą w Warszawie (od 21 października 2016 r. działającej pod nazwą Vienna Life Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. Vienna Insurance Group z siedzibą w Warszawie - dalej także: Spółka, Vienna Life) we wzorcach umów indywidualnych ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi niedozwolonych postanowień umownych określających wartości wykupu, jakie na mocy ogólnych warunków ubezpieczenia są przez nią wypłacane konsumentom w związku z rozwiązaniem przez nich umów ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (dalej także: umowa ubezpieczenia z ufk) przed termin, na jaki zostały zawarte lub opłaty, jakie na mocy ww. dokumentu są przez zakłady ubezpieczeń pobierane od konsumentów w związku z zaistnieniem powyżej określonej sytuacji. Skutki społeczne dotyczące pobierania przez zakłady ubezpieczeń rażąco wygórowanych opłat w związku z rezygnacją z umowy ubezpieczenia na z ufk, uzasadniają przesłankę występowania Prezesa UOKiK w tych sprawach w granicach interesu publicznego.

Niniejszą sprawę należy uznać za spełniającą kryteria sprawy dotyczącej ochrony konsumentów, gdyż jest ona związana z postanowieniami umownymi stosowanymi w relacjach przedsiębiorcy - zakładu ubezpieczeń z konsumentami.

W świetle tych okoliczności, a także biorąc pod uwagę wiedzę i doświadczenie Prezesa Urzędu z zakresu ochrony konsumentów, w szczególności fakt, że Prezes Urzędu w latach 2015 - 2016 wydawał decyzje, w tym również wobec Spółki, związane z warunkami ubezpieczeń na życie i dożycie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi, które dotyczyły wypłacanych wartości wykupu, opłat likwidacyjnych lub opłat równoważnych pobieranych w sytuacji przedterminowego rozwiązania umowy ubezpieczenia na życie i dożycie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi, Prezes Urzędu uznał za zasadne przedstawienie istotnego poglądu w niniejszej sprawie, sformułowanego w związku z wnioskiem Powoda.

Przedstawiając niniejszy pogląd, Prezes Urzędu pragnie poczynić istotne zastrzeżenie, że stanowisko jakie formułuje w tej sprawie opiera się na określonym stanie faktycznym i prawnym oraz wniosku, jaki Powód skierował do Prezesa Urzędu i z tego względu ocena prawna przedstawiona w niniejszym poglądzie przez Prezesa Urzędu nie może stanowić odniesienia dla innych spraw.

Uzasadnienie

Pogląd przedstawiany w niniejszej sprawie wyrażany jest w oparciu o:

1. wniosek Powoda z dnia (...) r. o wydanie istotnego poglądu w sprawie,
2. kopię Warunków Ogólnych Ubezpieczenia na Życie z Funduszami Inwestycyjnymi „Multiportfel R” przyjętych 16 maja 2000 r. uchwałą zarządu Skandia Życie Towarzystwo Ubezpieczeń S.A. z siedzibą w Warszawie,
3. kopię polisy nr (...),
4. kopię Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną „Multiportfel Złoty Wiek” o indeksie: OW-R-ZWK-111220,
5. kopię Załącznika nr 1 do Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną „Multiportfel Złoty Wiek” o indeksie: ZA-111220-R-ZWK-111220,
6. kopię polisy nr (...),
7. kopię pozwu z dnia (...) r.,
8. kopię odpowiedzi na pozew z dnia (...) r.

1. Stan faktyczny

W dniu (...) r. pełnomocnik Powoda skierował do Prezesa Urzędu wniosek o przedstawienie istotnego poglądu w sprawie o sygnaturze I C 2647/17 toczącej się przed Sądem Rejonowym w Rudzie Śląskiej, I Wydział Cywilny, zawierającego odpowiedź na następujące pytanie:

„Czy postanowienia Ogólnych Warunków Ubezpieczenia, stosowanych przez pozwaną, a regulujących wypłatę Świadczenia Wykupu określają główne świadczenia stron?”.

Sprawa, jaka zawisła przed sądem dotyczy zwrotu kwoty (...) zł zatrzymanej przez Pozwaną w związku z rozwiązaniem przez Powoda dwóch umów ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zawartych na podstawie następujących wzorców umownych:

1) Warunki Ogólne Ubezpieczenia na Życie z Funduszami Inwestycyjnymi „Multiportfel R” przyjęte 16 maja 2000 r. uchwałą zarządu Skandia Życie Towarzystwo Ubezpieczeń S.A. (dalej także: OWU „Multiportfel R”),

2) Ogólne Warunki Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną „Multiportfel Złoty Wiek” o indeksie: OW-R-ZWK-111220 (dalej także: OWU „Multiportfel Złoty Wiek”),

Umowa ubezpieczenia z ufk, do której mają zastosowanie OWU „Multiportfel R”, potwierdzona polisą nr (...), obowiązywała strony od dnia (...) r. W dniu jej zawarcia Powód zobowiązał się do opłacania składki ubezpieczeniowej w wysokości (...) zł miesięcznie. Okres ubezpieczenia miał wynosić (...) lat. Ze względu na to, że Powód skorzystał ze swojego uprawnienia do wypowiedzenia ww. umowy, uległa ona rozwiązaniu z dniem (...) r., czyli w (...) roku polisowym. Jednocześnie na skutek czynności dokonanej przez Powoda Pozwana wypłaciła mu kwotę Wartości Wykupu w wysokości (...) zł, podczas gdy Wartość Umowy na dzień jej rozwiązania wynosiła (...) zł. Wysokość Wartości Wykupu określona przez Vienna Life w „Rozliczeniu z tytułu Umowy Nr: (...)” (dalej także: „Rozliczenie nr 1”) została ustalona na podstawie § 15 ust. 3 i 4 OWU „Multiportfel R”. W „Rozliczeniu nr 1” wskazano, że opłata likwidacyjna pobrana przez Spółkę od konsumenta w związku z rozwiązaniem ww. umowy wyniosła (...) zł.

Ponadto, umowa ubezpieczenia z ufk, do której mają zastosowanie OWU „Multiportfel Złoty Wiek”, potwierdzona polisą nr (...), obowiązywała strony od dnia (...) r. W dniu jej zawarcia Powód zobowiązał się do opłacania składki ubezpieczeniowej w wysokości (...) zł (...). Okres ubezpieczenia miał wynosić (...) lat. Powód złożył „wniosek o całkowitą wypłatę Świadczenia Wykupu” w związku z czym ww. umowa uległa rozwiązaniu z dniem (...) r., czyli w (...) roku polisowym. Jednocześnie na skutek czynności dokonanej przez Powoda Pozwana wypłaciła mu kwotę Świadczenia Wykupu w wysokości (...) zł, podczas gdy Wartość Umowy, tj. Części Bazowej Rachunku wynosiła (...) zł. Na dzień rozwiązania ww. umowy Powód nie posiadał żadnych środków w ramach Części Wolnej Rachunku. Wysokość Świadczenia Wykupu określona przez Vienna Life w „Rozliczeniu z tytułu Umowy Nr: (...)” została ustalona na podstawie § 23 ust. 5 OWU „Multiportfel Złoty Wiek” w zw. z ust. 15 Załącznika nr 1 do Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną „Multiportfel Złoty Wiek” o indeksie: ZA-111220-R-ZWK-111220 (dalej także: Załącznik nr 1 do OWU „Multiportfel Złoty Wiek”).

W niniejszej sprawie Powód żąda zwrotu kwoty (...) zł wraz z odsetkami, opierając swoje powództwo m.in. na następujących zarzutach, w których to wskazał on, że:

- a) „pobieranie opłat przez ubezpieczyciela w związku z wypowiedzeniem przez konsumenta umowy ubezpieczenia osobowego stanowi niedopuszczalne ograniczenie przysługującego mu ustawowego prawa, a tym samym, jest nieważne na podstawie art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 830 § 1 k.c. (zgodnie z tym przepisem ubezpieczający ma prawo w każdym czasie wypowiedzieć umowę ubezpieczenia osobowego - dodane przez Prezesa UOKiK)”,
- b) „postanowienia umowy ubezpieczenia dotyczące opłat likwidacyjnych są jednocześnie abuzywne (tj. są sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają interesy konsumenta) z powodu rażącej dysproporcji praw na niekorzyść konsumenta (spełniają kryteria uznania ich za niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. z 2017 r. poz. 459, z późn. zm., dalej także: k.c.) - dodane przez Prezesa Urzędu”.

W odpowiedzi na pozew Pozwana podniosła, że postanowienia określające wysokość wartości wykupu oraz zasady jej ustalania określają główne świadczenia stron, są sformułowane w sposób jednoznaczny, nie naruszają dobrych obyczajów ani nie naruszają rażąco interesów konsumentów, a zatem nie mogą być uznane za abuzywne. Ponadto Pozwana z ostrożności procesowej wskazała, że w razie uznania przez Sąd, że roszczenie Powoda jest uzasadnione, to „przedmiotowe roszczenie mogłoby zostać uwzględnione jedynie do wysokości wynikającej z decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 15 marca 2016 r. nr RKT-01/2016 (...) oraz z porozumienia zawartego pomiędzy pozwanym a Prezesem Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 19 grudnia 2016 r., które

wskazują dopuszczalny poziom świadczenia wykupu w umowach ubezpieczenia na życie z UFK”.

W tym miejscu należy wyjaśnić, iż przedstawienie opinii Sądowi pozostawione jest uznaniu Prezesa Urzędu i jest możliwe tylko w przypadku, gdy przemawia za tym interes publiczny. Prezes Urzędu zatem może swobodnie decydować o tym, do jakiej sprawy zawistej przed sądem włączy się, przedstawiając swoją opinię. Celem działania Prezesa Urzędu jest umożliwienie sądowi kompleksowego wyjaśnienia sprawy oraz zapewnianie jednolitości orzecznictwa sądowego i administracyjnego przy interpretacji tych samych przepisów¹.

Przedstawiając istotny pogląd, Prezes Urzędu może zatem ukazać sądowi oraz stronom postępowania szersze spojrzenie na wyłaniający się problem prawny z zakresu prawa ochrony konkurencji i konsumentów. Tym samym nie jest on związany żądaniem Powoda zawartym we wniosku.

Wobec powyższego, opinia wyrażona w niniejszym istotnym poglądzie stanowić będzie zarówno analizę treści postanowień dotyczących zasad wypłaty Świadczenia Wykupu² oraz pobierania opłaty likwidacyjnej³ w świetle art. 385¹ k.c., w tym wystąpienia możliwych skutków uznania ich za abuzywne, jak i następstw wydania przez Prezesa UOKiK w dniu 15 marca 2016 r. Decyzji nr RKT-1/2016 (dalej także: Decyzja, Decyzja nr RKT-1/2016, Decyzja zobowiązująca nr RKT-1/2016) i zawarcia przez Prezesa UOKiK z Vienna Life Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. Vienna Insurance Group z siedzibą w Warszawie Porozumienia z dnia 19 grudnia 2016 r.

2. Treść postanowień Ogólnych Warunków Ubezpieczenia określających wartość wykupu lub możliwość pobierania opłaty likwidacyjnej

Zgodnie z postanowieniami Warunków Ogólnych Ubezpieczenia na Życie z Funduszami Inwestycyjnymi „Multiportfel R” przyjętych 16 maja 2000 r. uchwałą zarządu Skandia Życie Towarzystwo Ubezpieczeń S.A., na podstawie których Powód zawarł z Pozwaną jedną z umów ubezpieczenia z ufk, w razie rozwiązania ww. umowy po upływie pierwszego roku polisowego Vienna Life wypłaci Ubezpieczonemu kwotę równą Wartości Wykupu (§ 15 ust. 1). Zgodnie z § 2 OWU „Multiportfel R” zawierającym definicje „Wartość Wykupu” to „kwota, którą Ubezpieczyciel wypłaci Ubezpieczonemu w razie rozwiązania Umowy”. Stosowanie zaś do § 15 ust. 3 OWU „Multiportfel R”: „Wartość Wykupu związana z Umową jest równa Wartości Polisy pomniejszonej o opłatę likwidacyjną”. Ponadto w zakresie zasad pobierania opłaty likwidacyjnej w § 15 ust. 4 OWU „Multiportfel R” wskazano, że: „Opłata likwidacyjna jest określona jako procentowa część środków zgromadzonych na Rachunku Jednostek Funduszy pochodzących z wpłaconych Składek Regularnych należnych w ciągu pierwszych trzech lat Polisy i Składek Dodatkowych. Wysokość tej opłaty jest ustalana przez Ubezpieczyciela i zależy od Okresu Ubezpieczenia i liczby lat, które upłynęły od wskazanej w polisie daty początku ochrony ubezpieczeniowej.”.

Jednocześnie zgodnie z postanowieniami Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną „Multiportfel Złoty Wiek” o indeksie: OW-R-ZWK-111220, na podstawie których Powód zawarł z Pozwaną jedną z umów ubezpieczenia z ufk, złożenie wniosku o całkowitą wypłatę Świadczenia Wykupu skutkuje jej rozwiązaniem z dniem jego złożenia (§ 23 ust. 1 zd. 2). W § 23 ust. 5 OWU „Multiportfel Złoty Wiek” określono, że: „Wysokość Świadczenia Wykupu na dany dzień jest równa Wartości Części Wolnej Rachunku oraz określonego procentu Wartości Części Bazowej Rachunku, wskazanego w ust. 15 Załącznika nr 1 do OWU.”.

¹ M. Błachucki „Komentarz do art.31(d) ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów”, Lex Omega Internet, stan prawny 2016.08.01.

² W przypadku OWU „Multiportfel Złoty Wiek”.

³ W przypadku OWU „Multiportfel R”.

Jednocześnie zgodnie z ust. 15 Załącznika nr 1 do Ogólnych Warunków Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną „Multiportfel Złoty Wiek” o indeksie: ZA-111220-R-ZWK-111220:

„Określony procent Części Bazowej Rachunku wypłacany Ubezpieczającemu w przypadku odpisania Jednostek Funduszy z Części Bazowej Rachunku w związku z całkowitą lub częściową wypłatą Świadczenia Wykupu:

Rok*	Okres Ubezpieczenia na dzień zawarcia Umowy				Rok*	Okres Ubezpieczenia na dzień zawarcia Umowy			
	15	20	25	30		15	20	25	30
1	2 %	2 %	2 %	2 %	16		84 %	72 %	61 %
2	2 %	2 %	2 %	2 %	17		87 %	74 %	63 %
3	20 %	20 %	20 %	20 %	18		90 %	77 %	65 %
4	30 %	30 %	30 %	30 %	19		93 %	79 %	67 %
5	40 %	40 %	40 %	40 %	20		96 %	82 %	69 %
6	50 %	50 %	50 %	44 %	21			84 %	72 %
7	60 %	60 %	53 %	45 %	22			87 %	74 %
8	70 %	65 %	55 %	47 %	23			90 %	77 %
9	79 %	67 %	57 %	48 %	24			93 %	79 %
10	82 %	69 %	59 %	50 %	25			96 %	82 %
11	84 %	72 %	61 %	52 %	26				84 %
12	87 %	74 %	63 %	53 %	27				87 %
13	90 %	77 %	65 %	55 %	28				90 %
14	93 %	79 %	67 %	57 %	29				93 %
15	96 %	82 %	69 %	59 %	30				96 %

* Rok oznacza:

1) W Okresie Bazowym oraz po jego upływie, jeśli nie zostały opłacone Składki Regularne należne za Okres Bazowy:

a) w przypadku, gdy nie nastąpiło zawieszenie opłacania Składki Regularnej - Liczbę Lat Polisy, za które w pełni zostały zapłacone wszystkie Składki Regularne, powiększoną o 1, jednak nie wyższą niż Rok Polisy, w którym dokonywana jest całkowita lub częściowa wypłata Świadczenia Wykupu,

b) w przypadku, gdy nastąpiło zawieszenie opłacania Składki Regularnej - Liczbę Lat Polisy, za które w pełni zostały zapłacone wszystkie Składki Regularne, powiększoną o 1, jednak nie wyższą niż Rok Polisy poprzedzający Rok Polisy, w którym dokonywana jest całkowita lub częściowa wypłata Świadczenia Wykupu, jeżeli okres zawieszenia nie rozpoczyna się w Rocznicę Polisy, to okresy, za które zostały zapłacone Składki Regularne w Latach Polisy, w których zawieszenie miało miejsce, podlegają sumowaniu.

2) po Okresie Bazowym, pod warunkiem opłacenia Składek Regularnych należnych za Okres Bazowy:

a) w przypadku, gdy nie nastąpiło zawieszenie opłacania Składki Regularnej w Okresie Bazowym - Rok Polisy, w którym dokonywana jest całkowita lub częściowa wypłata Świadczenia Wykupu,

b) w przypadku, gdy nastąpiło zawieszenie opłacania Składki Regularnej w Okresie Bazowym - Rok Polisy poprzedzający Rok Polisy, w którym dokonywana jest całkowita lub częściowa wypłata Świadczenia Wykupu”.

3. Decyzja Prezesa Urzędu z dnia 15 marca 2016 r. nr RKT 1/2016 oraz Porozumienie z dnia 19 grudnia 2016 r. pomiędzy Prezesem Urzędu oraz Vienna Life Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. Vienna Insurance Group

W wydanej przez Prezesa Urzędu w dniu 15 marca 2016 r. Decyzji nr RKT-1/2016⁴ zostało uprawdopodobnione, że Spółka może stosować praktykę polegającą na stosowaniu we wzorcach umów indywidualnych lub grupowych ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi, postanowień określających opłaty, pobierane w związku z rozwiązaniem przez konsumentów umów ubezpieczenia (w przypadku indywidualnych umów ubezpieczenia) albo w związku z rezygnacją konsumentów z ubezpieczenia (w przypadku grupowych ubezpieczeń), które pobierane są z wartości rachunku jednostek funduszu kapitałowego, co może stanowić czyn nieuczciwej konkurencji w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 ze zm.), a tym samym praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów określoną w art. 24 ust. 1 i 2 pkt 3 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Zgodnie z treścią Decyzji Vienna Life zobowiązana była w terminie 4 miesięcy od dnia doręczenia Decyzji przesłać konsumentom będącym stronami obowiązujących umów ubezpieczenia z ufk ze składką regularną, zawartych według wzorców wskazanych w Decyzji przed dniem 1 stycznia 2016 r., ofertę wraz ze stosownym aneksem do umowy, zawierającą propozycję zwiększenia części Świadczenia Wykupu ustalonej w oparciu o Część Bazową Rachunku obliczoną zgodnie z warunkami zawartej umowy, poprzez zwiększenie jej udziału procentowego w ww. Części Bazowej Rachunku do takiego poziomu, aby ww. część Świadczenia Wykupu była w pierwszym roku obowiązywania polisy nie mniejsza niż 71% ww. Części Bazowej Rachunku. Jednocześnie wysokość części Świadczenia Wykupu ustalonej w oparciu o ww. Część Bazową Rachunku w każdym kolejnym roku obowiązywania polisy miała być powiększana - w zależności od rodzaju wzorca - o 2% albo o 1% - aż do roku, w którym tak systematycznie zwiększana ww. część Świadczenia Wykupu osiągnie wysokość procentową niższą (tj. mniej korzystną dla klienta), niż wysokość określona w obecnie obowiązujących wzorcach umów ubezpieczenia z ufk. Oferta miała zawierać jasną informację, że do czasu jej zaakceptowania dotychczasowe warunki umowne łączące Spółkę i klienta nie ulegną zmianie. W ofercie klient miał zostać także powiadomiony, że jej przyjęcie możliwe będzie w trakcie całego trwania umowy ubezpieczenia z ufk, a zmiana wynikająca z załączonego aneksu nie zamyka drogi do dochodzenia roszczeń na drodze cywilnoprawnej, przewidzianych w powszechnie obowiązujących przepisach prawa, w tym w zakresie wysokości Świadczenia Wykupu. Także aneks miał zawierać zastrzeżenie, że jego przyjęcie przez klienta nie zamyka mu drogi do dochodzenia roszczeń na drodze cywilnoprawnej, przewidzianych w powszechnie obowiązujących przepisach prawa, w tym w zakresie wysokości Świadczenia Wykupu.

W uzasadnieniu Decyzji (s. 79) Prezes Urzędu wskazał, że przyjęcie zobowiązania złożonego przez Vienna Life miało na celu poprawę sytuacji konsumenta w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk lub rezygnacji z ubezpieczenia z ufk w określonych w warunkach ubezpieczenia terminach. Proponowane zmiany będą zastosowane w sytuacji, gdy będą one korzystniejsze od tych, które zostały przewidziane w ogólnych warunkach ubezpieczenia. Prezes Urzędu podkreślił także, że wprowadzenie nowych zasad nie jest równoznaczne z zamknięciem konsumentom drogi do dochodzenia prawnie chronionych interesów, w tym w szczególności roszczeń na drodze cywilnoprawnej przewidzianych w powszechnie obowiązujących przepisach prawa. Oznacza to, że konsument może dochodzić zwrotu całej

⁴ Treść Decyzji jest powszechnie dostępna na stronie internetowej Urzędu pod adresem: <http://www.decyzje.uokik.gov.pl/>.

zatrzymanej przez przedsiębiorcę kwoty, bez względu na pobrany koszt związany z wykupem, w większym rozmiarze niż wynika to z obniżenia wysokości opłaty.

Wyjaśnić należy, że wzorzec umowy o nazwie „Ogólne Warunki Ubezpieczenia na Życie z Ubezpieczeniowym Funduszem Kapitałowym ze Składką Regularną „Multiportfel Złoty Wiek” o indeksie: OW-R-ZWK-111220 został wskazany w Decyzji Nr RKT-1/2016 z dnia 15 marca 2016 r. Powód nie został jednak objęty zobowiązaniem w niej określonym, gdyż umowa zawarta w oparciu o ten wzorzec uległa rozwiązaniu 7 sierpnia 2014 r., czyli przed wydaniem Decyzji.

Ponadto, wzorzec umowy o nazwie: Warunki Ogólne Ubezpieczenia na Życie z Funduszami Inwestycyjnymi „Multiportfel R” przyjęty 16 maja 2000 r. uchwałą zarządu Skandia Życie Towarzystwo Ubezpieczeń S.A. nie został wskazany w Decyzji Nr RKT-1/2016, jednakże został wskazany w Porozumieniu zawartym 19 grudnia 2016 r. pomiędzy Prezesem Urzędu a Vienna Life (dalej także: Porozumienie)⁵, tj. na str. 6 Porozumienia. Na mocy tego Porozumienia, zasady określania wysokości Świadczenia Wykupu lub wysokości Opłaty Likwidacyjnej przewidziane w Decyzji powinny zostać zaoferowane także innym klientom Vienna Life, którzy w dacie 1 grudnia 2016 r. mieli obowiązujące umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zawarte przed 1 stycznia 2016 r. z wykorzystaniem wzorców innych niż wymienione w Decyzji. Z treści Porozumienia wynikało, że oferta, jaka miała zostać skierowana do konsumentów objętych Porozumieniem miała zawierać informację, iż przyjęcie proponowanej zmiany nie wyłącza możliwości dochodzenia roszczeń cywilnoprawnych na drodze sądowej, w tym w zakresie wysokości Świadczenia Wykupu albo Wartości Wykupu (str. 24 - 26 Porozumienia). Taką samą informację zawierać miał komunikat, jaki miał zostać opublikowany na stronie internetowej Vienna Life (str. 17 Porozumienia) i w systemie Vienna Life Online (str. 23 Porozumienia).

W tym miejscu wskazać należy, że Powód nie został objęty zobowiązaniem Spółki określonym w Porozumieniu, gdyż umowa zawarta w oparciu o OWU „Multiportfel R” została rozwiązana 27 sierpnia 2014 r., czyli przed jego zawarciem.

4. Stan prawny

4.1. Niedozwolone postanowienie umowne

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Z kolei stosownie do treści przepisu art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie.

Możliwość uznania postanowienia za niedozwolone zależy zatem od łącznego spełnienia następujących przesłanek:

1. postanowienie jest stosowane przez przedsiębiorcę wobec konsumentów,
2. postanowienie nie zostało indywidualnie uzgodnione,
3. postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami,
4. postanowienie narusza w sposób rażący interesy konsumenta,
5. postanowienie nie dotyczy sformułowanych w sposób jednoznaczny głównych świadczeń stron.

⁵ Treść Porozumienia jest powszechnie dostępna na stronie internetowej pod adresem <https://finanse.uokik.gov.pl/ufk/kalendarium/ubezpieczyciele-obnizaja-oplaty-likwidacyjne>.

4.2. Charakter umowy

Umowa ubezpieczenia z ufk nie posiada swojej definicji ustawowej. Nie została uregulowana w kodeksie cywilnym, który to w księdze trzeciej zawiera przepisy dotyczące umowy ubezpieczenia. Zgodnie z art. 805 § 1 k.c. „Przez umowę ubezpieczenia ubezpieczyciel zobowiązuje się, w zakresie działalności swojego przedsiębiorstwa, spełnić określone świadczenie w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku, a ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę”. Można więc przyjąć, że w tej pojemnej, ogólnej definicji zawiera się także umowa ubezpieczenia z ufk, gdyż przewiduje po stronie ubezpieczającego obowiązek zapłaty składki oraz ochronę w przypadku zajścia określonego zdarzenia, jakim jest zgon lub dożycie określonego wieku.

Postanowienia dotyczące umowy ubezpieczenia z ufk znajdują się w ustawie z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1170, z późn. zm.). W załączniku do ww. ustawy zawierającym podział ubezpieczeń, w dziale I dotyczącym ubezpieczeń na życie zostały wymienione „ubezpieczenia na życie, jeżeli są związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym”. Powyższe przyporządkowanie może sugerować, że z woli ustawodawcy, analizowana umowa jest podtypem ubezpieczenia na życie. Umowę ubezpieczenia z ufk wyróżnia dualizm regulacji. Najprościej można stwierdzić, że składa się ona z dwóch „części”: ochronnej, która zabezpiecza pokrycie kosztów ryzyka ubezpieczeniowego oraz z „części” *stricte* inwestycyjnej. Jest to bezpośrednia konsekwencja powiązania umowy z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Został on zdefiniowany w ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej jako wydzielony fundusz aktywów, stanowiący rezerwę tworzoną ze składek ubezpieczeniowych, inwestowanych w sposób określony w umowie ubezpieczenia (art. 3 ust. 1 pkt 50 ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej). Udziały w funduszu kapitałowym są reprezentowane przez jednostki uczestnictwa nabywane za składki. Celem funkcjonowania ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego jest gromadzenie i inwestowanie środków finansowych przez nabywanie jednostek odpowiednich funduszy ze środków pochodzących ze składek.

4.3. Raporty Rzecznika Finansowego

Pogląd na temat charakteru prawnego umowy ubezpieczenia z ufk jest od kilku lat prezentowany i aktualizowany przez Rzecznika Finansowego. Wnioski z analiz przeprowadzonych przez Rzecznika Finansowego zawarto w dwóch raportach w sprawie ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi („Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Raport Rzecznika Ubezpieczonych” opublikowany w grudniu 2012 r. i „Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Raport Rzecznika Finansowego część II” opublikowany w marcu 2016 r.). W ww. Raportach przedstawiono ponadto wyniki dotychczasowych sporów sądowych, których przedmiotem jest wykonywanie umów ubezpieczenia z ufk, analizę kosztów początkowych w ujęciu faktycznym i prawnym oraz podsumowanie zmian legislacyjnych.

W Raporcie z 2016 r. Rzecznik Finansowy zwraca m.in. uwagę na to, że przepisy prawa poświęcone umowie ubezpieczenia na życie nie dają podstawy do obciążenia ubezpieczającego, który umowę wypowiada, żadnymi opłatami. Przepis art. 830 §1 k.c. stanowi, iż „przy ubezpieczeniu osobowym ubezpieczający może wypowiedzieć umowę w każdym czasie z zachowaniem terminu określonego w umowie lub ogólnych warunkach ubezpieczenia, a w razie jego braku - ze skutkiem natychmiastowym”. W przywołanej regulacji brak jest zastrzeżenia co do obowiązku zwrotu wydatków, które druga strona umowy poniosła w związku z należytyym wykonywaniem umowy. Tym samym więc, mając na uwadze zasadę racjonalności ustawodawcy, należy przyjmować, że brak zastrzeżenia obowiązku zwrotu wydatków jest celowy i zamierzony, albowiem jedynym wynagrodzeniem, którego ubezpieczyciel może żądać od ubezpieczającego, jest składka z tytułu świadczonej ochrony ubezpieczeniowej (art. 805 § 1 k.c.), względnie opłaty szczegółowo określone w ogólnych warunkach ubezpieczenia. Tym samym ustawodawca nie przewidział

uprawnienia ubezpieczyciela do domagania się od ubezpieczającego wynagrodzenia (ponad uzasadnioną marżę wkalkulowaną w składkę ubezpieczeniową), czy też - co więcej - odszkodowania za wypowiedzenie umowy przed założonym przez ubezpieczyciela okresem jej obowiązywania."⁶. Zastrzeżenie przez zakład ubezpieczeń opłat w wypadku wypowiedzenia przez konsumenta umowy, które stanowiłyby wynagrodzenie, pokrycie wydatków zakładu ubezpieczeń poniesionych przy zawarciu umowy lub odszkodowanie z tytułu przedwczesnego rozwiązania umowy nie znajduje oparcia w ogólnych przepisach prawa dotyczących umowy ubezpieczenia. W konsekwencji, w ocenie Rzecznika Finansowego postanowienia umowy przewidujące opłaty z tytułu wypowiedzenia umowy mogą być uznane za sprzeczne z prawem.

4.4 Rozwiązanie umowy ubezpieczenia z ufk - mechanizm opłaty likwidacyjnej lub pomniejszenia wartości wykupu

Kwoty należnych konsumentom środków po rozwiązaniu umów ubezpieczenia z ufk ulegają pomniejszeniu na skutek stosowania tzw. opłat likwidacyjnych lub też mechanizmu opartego na ustalaniu wartości wykupu polisy w oparciu o tzw. wskaźnik wykupu. Chociaż konstrukcja opłat likwidacyjnych i mechanizmu opartego o wskaźnik wykupu jest odmienna, to jednak podstawa ich stosowania oraz skutki dla konsumentów uznać należy za zbliżone. Zasady pobierania ww. opłaty, jak też stosowania powołanego wyżej mechanizmu zostały opisane w dalszej części niniejszego stanowiska.

4.4.1. Opłata likwidacyjna

Opłata likwidacyjna to opłata, jaką pobiera ubezpieczyciel w przypadku rozwiązania umowy przed końcem trwania okresu, na jaki została zawarta. Postanowienia określające wysokość opłaty likwidacyjnej zamieszczane są przez zakłady ubezpieczeń zazwyczaj w tabelach opłat, stanowiących załącznik do warunków ubezpieczenia. Opłata likwidacyjna wyrażana jest w różny sposób m.in. jako procent wartości częściowej lub całkowitej wartości kwoty wypłacanej z rachunku ubezpieczającego lub jako procent wartości składki jednorazowej lub regularnej należnej w określonych latach polisowych. Kluczowym aspektem jest wysokość przedmiotowej opłaty - w przypadku rozwiązania umowy w pierwszych latach trwania okresu odpowiedzialności, pobieranych jest nawet od 100% do 80% zgromadzonych na rachunku środków.

W przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk, do której mają zastosowanie OWU „Multiportfel R”, Pozwana pobiera od konsumenta opłatę likwidacyjną stanowiącą określony procent części środków pieniężnych zgromadzonych przez konsumentów na rachunku pochodzących z wpłaconych przez nich składek regularnych należnych w ciągu pierwszych trzech lat polisy i składek dodatkowych. Dokonanie powyższej czynności przez Vienna Life skutkuje obniżeniem wypłacanej konsumentom wartości wykupu. Kwestie związane z opłatą likwidacyjną zostały opisane w dalszej części niniejszego dokumentu.

Postanowienia dotyczące pobierania opłat wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone:

Przedmiotem rozważań Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów była ocena zgodności z art. 385¹ § 1 k.c. postanowień dotyczących wysokości opłat likwidacyjnych.

Klauzula nr 2161

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 14 maja 2010 r. (sygn. akt VI ACa 1175/09), po rozpoznaniu apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie, Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 29 czerwca 2009 r. (sygn. akt XVII AmC 274/09), uznał za

⁶ Tak Rzecznik Finansowy w raporcie pt. „Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym” Część II, Warszawa, marzec 2016 r., s. 29 - raport dostępny na <https://rf.gov.pl/>.

niedozwolone i zakazał stosowania przez UNIQA Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Opłata likwidacyjna (koszt wykupu środków zgromadzonych na ORJU składek regularnych) - przy dokonaniu całkowitego lub częściowego wykupu certyfikatu ubezpieczeniowego - 100% jeżeli składki regularne były łącznie opłacane krócej niż 1 rok”.

W uzasadnieniu wyroku Sąd stwierdził, że „w istocie ubezpieczyciel przewidział tu dla ubezpieczonego swoistą sankcję za rezygnację z dalszego kontynuowania umowy bez powiązania jej z realnie poniesionymi wydatkami, w przypadku zawarcia ubezpieczenia na rzecz konkretnej osoby, przy czym ma owo zastrzeżenie charakter uniwersalny, tzn. jest całkowicie niezależne od wartości posiadanych przez ubezpieczonego jednostek uczestnictwa. Tak sformułowane postanowienie narusza dobre obyczaje, gdyż sankcjonuje przejście przez ubezpieczyciela całości wykupionych środków w całkowitym oderwaniu od skali poniesionych przez ten podmiot wydatków. Nie wystarcza tu ogólnikowe powołanie się na rzekomo powszechnie znany fakt, że koszt wykupu alokowanych środków jest w pierwszych latach trwania umowy ubezpieczenia wyższy niż w następnych z uwagi na wyższe opłaty manipulacyjne. Nie stanowi też dostatecznego usprawiedliwienia dla stosowania tak rygorystycznego automatyzmu okoliczność, że umowy ubezpieczenia na życie mają ze swej natury długoterminowy charakter”.

Klauzula nr 3834

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 26 czerwca 2012 r. (sygn. akt VI ACa 87/12), po rozpoznaniu apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 7 listopada 2011 r. (sygn. akt XVII AmC 1704/09), uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez AEGON Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Opłata likwidacyjna jest pobierana w wysokości wskazanej w tabeli poniższej: Rok Polisowy, w którym jest pobierana Wysokość opłaty likwidacyjnej opłata likwidacyjna od środków stanowiąca procent środków wypłacanych z Subkonta Składek Regularnych

1. - 99%
2. - 99%
3. - 80%
4. - 70%
5. - 60%
6. - 50%
7. - 40%
8. - 30%
9. - 20%
10. - 10%”.

W uzasadnieniu Sąd Apelacyjny stwierdził, że „Nie stanowi też dostatecznego usprawiedliwienia dla stosowania tak rygorystycznego automatyzmu okoliczność, że umowy ubezpieczenia na życie mają ze swej natury długoterminowy charakter. Znaczna część kosztów funkcjonowania pozwanej oraz jej ryzyko jest bowiem pokrywane przez konsumenta w ramach szeregu innych opłat pobieranych przez pozwaną (...), takich jak opłata wstępna, opłata za zarządzanie, czy opłata administracyjna. Wysokość opłaty likwidacyjnej powinna być uzależniona jedynie od kosztów jakie pozwana ponosi w związku z wygaśnięciem umowy ubezpieczenia i wykupem Jednostek Uczestnictwa. Tymczasem (...), przy określeniu wysokości tej opłaty strona pozwana bierze pod uwagę wszystkie koszty jej działalności, w większości już pokryte przez ubezpieczonego w ramach innych opłat”.

Klauzula nr 4632

Sąd Okręgowy w Warszawie - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wyrokiem z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie o sygn. akt XVII AmC 974/10 uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez AEGON Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Opłata likwidacyjna pobierana z Subkonta Składek regularnych, poprzez umorzenie Jednostek Uczestnictwa, przed Całkowitą Wypłatą, w razie wygaśnięcia Umowy Ubezpieczenia [...] oraz tej części Częściowej Wypłaty z Subkonta Składek regularnych, która powoduje, że Wartość Subkonta Składek Regularnych staje się niższa od kwoty odpowiadającej Statusowi Polisy Opłaconej przed wskazaną poniżej Rocznicą Polisy, w następującej wysokości:

*od dnia poprzedzającego 1. Rocznicę Polisy - 100,0%
od 2. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 3. Rocznicę Polisy - 80,0%
od 3. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 4. Rocznicę Polisy - 70,0%
od 4. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 5. Rocznicę Polisy - 60,0%
od 5. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 6. Rocznicę Polisy - 50,0%
od 6. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 7. Rocznicę Polisy - 40,0%
od 7. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 8. Rocznicę Polisy - 30,0%
od 8. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 9. Rocznicę Polisy - 20,0%
od 9. Rocznicę Polisy do dnia poprzedzającego 10. Rocznicę Polisy - 10,0%
od 10. Rocznicę Polisy - 0%”.*

Jak argumentował Sąd, „postanowienia umowne wzorca stosowanego przez pozwanego, w sposób nieusprawiedliwiony nakładają na konsumenta obowiązek płacenia opłaty likwidacyjnej bez możliwości określenia jakie świadczenie wzajemne ze strony pozwanej mu się należy. Konsument nie ma zatem możliwości stwierdzenia, czy jego świadczenie jest ekwiwalentne i uzasadnione”.

Klauzula nr 5608

Sąd Okręgowy w Warszawie w wyroku z dnia 9 stycznia 2012 r. (sygn. akt XVII AmC 355/11) uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez Nordea Polska Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy - ogólnych warunków ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, dotyczącego pobierania przez pozwanego, w razie wypowiedzenia umowy, opłaty likwidacyjnej za realizację wykupu jednostek funduszu zgromadzonych na rachunku podstawowym ubezpieczonego w następującej wysokości:

„w I Roku Polisowym - 100%, w II Roku Polisowym - 100%, w III Roku Polisowym - 70%, IV Roku Polisowym - 60 %, V Roku Polisowym - 50 %, VI Roku Polisowym - 40%, VII Roku Polisowym - 30%, VIII Roku Polisowym - 20%, IX Roku Polisowym - 10%, X Roku Polisowym - 5%”.

W ocenie Sądu „postanowienie umowne przewidujące obowiązek spełnienia przez konsumenta na rzecz oferenta świadczenia, bez określenia jego charakteru lub ewentualnego świadczenia wzajemnego jest sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interes konsumentów. (...) objęte pozwem postanowienie umowne wzorca stosowanego przez pozwaną, zdaniem Sądu, w sposób nieusprawiedliwiony nakłada na konsumenta obowiązek płacenia opłaty likwidacyjnej bez możliwości określenia jakie świadczenie wzajemne ze strony pozwanej mu się należy. Konsument nie ma zatem możliwości stwierdzenia, czy jego świadczenie jest ekwiwalentne i uzasadnione. Godzi to w zasadę równowagi kontraktowej stron, uniemożliwiając konsumentowi ochronę jego praw. Pozwana dysponuje natomiast prostym mechanizmem naliczania tej opłaty i fizycznego jej pobierania w drodze potrąceń”.

4.4.2. Wartość wykupu

Zastrzeżenie w ogólnych warunkach ubezpieczenia uprawnia zakładu ubezpieczeń do pobrania opłaty likwidacyjnej jest jednym z mechanizmów pozbawiających konsumenta części wartości rachunku w sytuacji przedterminowego rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk. Inna metoda polega na zaniżaniu wartości wykupu, który zostanie wypłacony konsumentowi w momencie rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk. Innymi słowy, w przeciwieństwie do opłaty likwidacyjnej, postanowienia ogólnych warunków ubezpieczenia i tabele opłat nie stanowią, jakie kwoty zostaną potrącone na rzecz zakładu ubezpieczeń, tylko jak należy wyliczyć kwotę, którą otrzyma konsument w związku z rozwiązaniem umowy.

W konsekwencji, takie postanowienia - zarówno określające wysokość opłaty likwidacyjnej jak i wartości wykupu - należy uznać za tożsame co do skutków, gdyż oba pozbawiają konsumentów znacznej części środków zgromadzonych na rachunku w efekcie wpłacanych w trakcie trwania umowy składek.

Powyżej określony mechanizm ustalania wartości (świadczenia) wykupu został zastosowany przez Vienna Life w przypadku rozwiązania przez konsumenta umowy ubezpieczenia z ufk, do której mają zastosowanie OWU „Multiportfel Złoty Wiek”.

Postanowienie dotyczące określania wartości wykupu wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone

Klauzula nr 1749

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 13 maja 2009 r. (sygn. akt VI ACa 1365/08), po rozpoznaniu apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 16 czerwca 2008 r. (sygn. akt XVII AmC 111/07), uznał za niedozwolone i zakazał stosowania przez ING Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o następującej treści:

„Wartość wykupu jest to procent rezerwy matematycznej przypadającej na daną umowę główną z wyłączeniem rezerwy na świadczenie dodatkowe umowy głównej, zgodnie z poniższą tabelą:

- Liczba pełnych lat polisowych, za które opłacono wszystkie składki całkowite;
- Wartość wykupu jako procent rezerwy matematycznej przypadającej na daną umowę główną z wyłączeniem rezerwy na świadczenie dodatkowe umowy głównej:
  - a) 2 - lata 80% wartości wykupu;
  - b) 3 - lata - 85% wartości wykupu;
  - c) 4 lata - 90% wartości wykupu.

Wysokość wartości wykupu oblicza się według stanu rezerwy matematycznej przypadającej na umowę główną z wyłączeniem rezerwy na świadczenie dodatkowe umowy głównej, na wcześniejszy z dni (dalej: dzień wartości wykupu):

- a) dzień następujący po ostatnim dniu opłaconego okresu, tj. termin płatności składki całkowitej najdawniej wymagalnej albo
- b) dzień rozwiązania lub wygaśnięcia umowy głównej.

Wartość wykupu, obliczona zgodnie z postanowieniami ust. 1 i 2, jest pomniejszana o sumę zaległych składek całkowitych lub powiększana o część opłaconej składki całkowitej należnej za okres, w jakim Ubezpieczyciel nie będzie udzielał ochrony ubezpieczeniowej.

Gdy składka za umowę główną została opłacona jednorazowo, Ubezpieczający nabywa prawo do wypłaty wartości wykupu dnia następnego, licząc od dnia rozpoczęcia odpowiedzialności.

Wartość wykupu stanowi wtedy 95% rezerwy matematycznej z wyłączeniem rezerwy na świadczenie dodatkowe umowy głównej, przypadającej na daną umowę główną w dniu rozwiązania umowy głównej. Jeżeli dzień wartości wykupu przypada po przekształceniu umowy ubezpieczenia w ubezpieczenie bezskładkowe, to wartość wykupu stanowi 95% rezerwy matematycznej z wyłączeniem rezerwy na świadczenie dodatkowe umowy głównej”.

W uzasadnieniu do wyroku wskazano: „(...) Nie sposób jednak zgodzić się z sytuacją, w której ubezpieczony odstępując od umowy ubezpieczenia jest zaskoczony porażająco niską wartością wykupu. Oczywistym jest, że zapisy zakwestionowanego postanowienia nie mogą być rozumiane jako zobowiązanie do wypłacenia kwoty odpowiadającej procentowemu (80%, 85%, 90%, 95%) udziałowi we wpłaconych składkach ale też za niedopuszczalne należy uznać postępowanie ubezpieczyciela, który uniemożliwia ubezpieczającemu przy zawieraniu umowy poznanie choćby szacunkowej wartości ekonomicznej kryjącej się pod określeniem „wartość wykupu jest to procent rezerwy matematycznej”.

5. Stanowisko Prezesa Urzędu

5.1 Niedozwolony charakter postanowień umownych określających wysokość wartości wykupu oraz zasady jej ustalania

Analiza treści kwestionowanych postanowień, prowadzi do jednoznacznej konkluzji, że spełniają one przesłanki uznania za niedozwolone postanowienie umowne, stosownie do przepisu art. 385¹ § 1 k.c.

a) Relacja przedsiębiorca - konsument

W niniejszej sprawie nie ulega wątpliwości, że analizowane postanowienia dotyczą dwóch umów ubezpieczenia z ufk zawartych przez przedsiębiorcę z konsumentem. Stronami czynności prawnej są zakład ubezpieczeń oraz konsument. Jednocześnie na podstawie pism procesowych Powoda i Pozwanego można przyjąć, że status Powoda jako konsumenta wydaje się w niniejszej sprawie niekwestionowany.

b) Brak indywidualnego uzgodnienia postanowień umownych

Przepis art. 385¹ § 3 k.c. nakazuje uznać za nieuzgodnione indywidualnie „te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta”. Dokonanie oceny, czy postanowienie było indywidualnie negocjowane wymaga zatem zbadania okoliczności związanych z procesem kontraktowania. Jeśli przy zawieraniu umowy postanowienia nie były między stronami negocjowane, zostały przez przedsiębiorcę ustalone jednostronnie i konsument nie miał rzeczywistego wpływu na ich treść, to należy uznać, że nie były indywidualnie uzgodnione. Taka sytuacja ma miejsce najczęściej wtedy, gdy przedsiębiorca w obrocie z konsumentami posługuje się ogólnie ustalonymi wzorcami umowy (wtedy postanowienie jest zawarte we wzorcu umowy), ale może też mieć miejsce wtedy, gdy postanowienie zostaje przejęte do umowy z wzorca umownego (jest narzucone).

Nie ulega wątpliwości, że przedmiotowa umowa stanowi przykład tzw. umowy adhezyjnej, czyli takiej, w której warunki umowne określone są jednostronnie przez przedsiębiorcę. Konsumentowi pozostaje jedynie podjęcie decyzji, czy do umowy przystąpić. Przy zawieraniu umów z konsumentami Pozwana posługuje się opracowanym przez siebie wzorcem umownym, dlatego możliwości negocjacyjne osoby przystępującej do umowy są ograniczone lub wręcz ich nie ma. Złożenie wniosku o zawarcie umowy ubezpieczenia nie może być uznane za tożsame z indywidualnym uzgodnieniem treści

postanowien określających wysokość wartości (świadczenia) wykupu⁷ lub możliwość pobrania opłaty likwidacyjnej⁸ w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk.

Zgodnie z art. 385¹ § 4 k.c. ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje, co w praktyce oznacza konieczność udowodnienia tej przesłanki przez przedsiębiorcę.

Powyżej przedstawiona argumentacja odnosi się zarówno do umowy ubezpieczenia z ufk zawartej przez Powoda z Pozwanym w oparciu o OWU „Multiportfel R”, jak i OWU „Multiportfel Złoty Wiek”.

c) Kwestionowane postanowienia nie określają głównego świadczenia stron

W świetle art. 385¹ § 1 k.c. nie można uznać za niedozwolone tych postanowień umowy, które określają główne świadczenia stron, chyba, że nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Analiza kwestionowanych postanowień wymaga więc oceny, czy postanowienia określające wartości wypłacane przez Pozwaną w sytuacji przedterminowego rozwiązania umowy, można uznać za główne świadczenie stron.

Zdaniem Prezesa Urzędu postanowienia określające zasady ustalania wysokości wartości (świadczenia) wykupu⁹ lub umożliwiające Vienna Life pobieranie opłaty likwidacyjnej¹⁰ w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk nie są postanowieniami określającymi główne świadczenie stron.

Wskazać należy, że art. 385¹ § 1 k.c. ustanawia wyjątek od zasady kontroli treści nieuczciwych warunków, w związku z czym powinien on ulegać wykładni zawężającej, o czym wypowiedział się Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie Matei vs S.C. Volksbank Romania SA, sygn. akt C-143/13, p. 49). Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wskazał również, że w przypadku wystąpienia trudności w prawidłowym zdefiniowaniu świadczenia głównego, wszelkie wątpliwości powinny być interpretowane na korzyść konsumenta (Jean-Claude Van Hove vs CNP Assurances SA, sygn. akt C-96/14, p. 49).

W przypadku umów zawartych w oparciu o OWU „Multiportfel Złoty Wiek”, jak i OWU „Multiportfel R” głównym świadczeniem stron jest dokonanie wpłaty składki przez ubezpieczonego i wypłata świadczenia w przypadku wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego przez Pozwaną. Zdarzeniem ubezpieczeniowym, w sytuacji wystąpienia którego następuje wypłata świadczenia, jest dożycie przez Ubezpieczonego określonej daty lub śmierć Ubezpieczonego w czasie trwania ochrony ubezpieczeniowej (§ 3 ust. 2 OWU „Multiportfel Złoty Wiek” oraz § 3 ust. 2 OWU „Multiportfel R”). Natomiast - zgodnie z § 4 ust. 1 OWU „Multiportfel Złoty Wiek”: „W przypadku zajścia zdarzenia ubezpieczeniowego wskazanego w § 3 ust. 2) pkt 1 (tj. dożycia przez Ubezpieczonego Daty Dożycia - dodane przez Prezesa Urzędu), Ubezpieczyciel wypłaca Ubezpieczonemu Świadczenie z tytułu Dożycia w wysokości kwoty równej Wartości Rachunku”. Ponadto w § 4 ust. 2 OWU „Multiportfel Złoty Wiek” wskazano, że: „W przypadku zajścia zdarzenia ubezpieczeniowego wskazanego w § 3 ust. 2 pkt 2 (tj. śmierci Ubezpieczonego w Okresie Ubezpieczenia - dodane przez Prezesa UOKiK), Ubezpieczyciel wypłaca Uposażonemu lub innej osobie uprawnionej, Świadczenie z tytułu Śmierci w wysokości wyższej z następujących kwot: 1) kwoty równej Wartości Rachunku powiększonej o kwotę równą dziesięć procent Wartości Części Bazowej Rachunku lub 2) kwoty równej Sumie wpłaconych Składek Regularnych i Składek Dodatkowych, zmniejszonej o wartość środków odpisanych z Rachunku Jednostek Funduszy w związku z częściowymi wypłatami Świadczenia Wykupu”. Kwestia ta została również uregulowana w OWU „Multiportfel R”. Przede wszystkim w § 14 ust. 1 wskazano, że: „W przypadku dożycia przez Ubezpieczonego końca Okresu Ubezpieczenia, Ubezpieczyciel wypłaci Ubezpieczonemu

⁷ W przypadku OWU „Multiportfel Złoty Wiek”.

⁸ W przypadku OWU „Multiportfel R”.

⁹ W przypadku OWU „Multiportfel Złoty Wiek” oraz OWU „Multiportfel R”.

¹⁰ W przypadku OWU „Multiportfel R”.

świadczenie ubezpieczeniowe w kwocie równej Wartości polisy”. Ponadto w § 14 ust. 2 OWU „Multiportfel R” Pozwana wskazała, że: „W przypadku śmierci Ubezpieczonego w czasie trwania ochrony ubezpieczeniowej Ubezpieczyciel wypłaci Uposażonemu lub Uposażonemu Zastępczemu świadczenie ubezpieczeniowe, stanowiące równowartość większej z dwu wartości: 1) Wartości Polisy powiększonej o 5% lub 2) składce zapłaconej równej co do wartości nominalnej Składek Regularnych i Dodatkowych wniesionych w trakcie Umowy pomniejszonej o poprzednio dokonane wypłaty z tytułu częściowego wykupu”.

Tym samym, tylko postanowienia określające wysokość składki oraz wartości jakie zostaną wypłacone w sytuacji zajścia tych zdarzeń, mogą zostać uznane za określające główne świadczenia stron.

Zgodnie z powyższym stanowiskiem spór dotyczący wartości wypłaconej w innych okolicznościach niż wystąpienie zdarzenia ubezpieczeniowego nie może być uznany za spór dotyczący świadczenia głównego. Jak słusznie wskazał Sąd Okręgowy w Łodzi w wyroku z dnia 19 marca 2015 r., sygn. akt III Ca 1539/14, regulacja dotycząca skutków rozwiązania umowy przed czasem, nie ma charakteru konstytutywnego dla tej umowy. Określenie zasad dotyczących ponoszenia opłat za rozwiązanie umowy przed czasem pozostaje bez wpływu na charakter umowy czy skuteczność jej zawarcia.

Ponadto, uznanie postanowień określających wysokość wartości wykupu wypłacanej w związku z rozwiązaniem w poszczególnych latach umowy ubezpieczenia z ufk oraz zasady jej ustalania za postanowienia określające główne świadczenia stron, oznaczałoby, że konsument zawiera taką umowę w celu jej przedwczesnego rozwiązania, pomimo ryzyka poniesienia kosztów takiego rozwiązania, w tym prawdopodobieństwa utraty całości dokonanych wpłat. Powyższe stwierdzenie znajduje odpowiednie zastosowanie do postanowień dotyczących możliwości pobierania opłaty likwidacyjnej oraz sposobu jej obliczania (ta kwestia pojawia się w przypadku OWU „Multiportfel R”).

O niemożności uznania wartości wypłacanej w sytuacji rozwiązania umowy za główne świadczenie stron świadczą również zmiany legislacyjne wynikające z ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej. Powyższa ustawa posługuje się dwoma odrębnymi sformułowaniami „świadczeniem z umowy ubezpieczenia” oraz „wartością wykupu”, w związku z czym zgodnie z wykładnią językową należy oba pojęcia rozumieć odrębnie.

W tym miejscu warto wskazać, że szczegółową analizę, zgodnie z którą nie można za świadczenie główne uznać wartości wypłacanej po potrąceniu z wartości polisy określonych opłat z tytułu likwidacji funduszy oraz dokonania wykupu, zawarł również Rzecznik Finansowy w istotnym poglądzie z dnia 17 listopada 2015 r. przedstawionym Sądowi Najwyższemu w sprawie o sygnaturze III CZP 87/15.¹¹

Sformułowane przez Wnioskodawcę pytanie odnosi się do kwestii tego, czy postanowienia Ogólnych Warunków Ubezpieczenia, stosowanych przez pozwaną, a regulujących wypłatę Świadczenia Wykupu określają główne świadczenia stron. Z powyższego wywodu wynika, że postanowienia te nie określają głównych świadczeń stron.

Dodatkowo, z ostrożności Prezes Urzędu pragnie przedstawić w dalszej części niniejszego dokumentu swe stanowisko dotyczące oceny i konsekwencji stosowania kwestionowanych postanowień. W tym miejscu Prezes Urzędu pragnie wyrazić nadzieję, że poniższe informacje przyczynią się do lepszego zobrazowania poruszonego we wniosku i istotnym poglądzie zagadnienia oraz jego kompleksowego wyjaśnienia.

¹¹ Pogląd dostępny na http://rf.gov.pl/pdf/poglad_SN_ufk_18.11.2015.pdf/.

d) Sprzeczność z dobrymi obyczajami oraz rażące naruszenie interesów konsumenta

Jako dobre obyczaje należy rozumieć normy postępowania niesprzeczne z etyką, moralnością czy społecznymi obyczajami. Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2005 r. (sygn. akt I CK 832/04) wskazano, że za sprzeczne z dobrymi obyczajami należy uznać wprowadzenie klauzul godzących w równowagę kontraktową, zaś „rażące naruszenie interesów konsumenta” polega na nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków na niekorzyść konsumenta w określonym stosunku umownym.

W niniejszej sprawie brak równowagi kontraktowej stron wyrażający się w możliwości arbitralnego decydowania przez Pozwaną o zatrzymaniu przez nią całości lub części wartości rachunku w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk przed upływem okresu, na jaki została zawarta, świadczy o jego sprzeczności z dobrymi obyczajami. Rażące naruszenie interesów konsumenta przejawia się natomiast w daleko idącej dysproporcji praw i obowiązków stron umowy na niekorzyść konsumenta.

Za sprzeczne z dobrymi obyczajami należy uznać takie ukształtowanie stosunku prawnego z konsumentem, który w wyniku rozwiązania umowy traci znaczną część ze zgromadzonych na rachunku środków. Nieuzasadnione jest bowiem obciążanie konsumenta wygórowanymi kosztami, niezwiązanymi z rzeczywistymi kosztami ponoszonymi przez przedsiębiorcę w tym zakresie. Zdaniem Prezesa Urzędu wysokości zatrzymywanej przez Pozwaną kwoty nie tłumaczy konieczność rozliczenia kosztów takich jak prowizje dla pośredników, koszty wystawienia polis czy reklamy i promocji produktów ubezpieczeniowych. Mechanizm naliczania kosztów związanych z rozwiązaniem polisy jest bowiem taki sam bez względu, przykładowo, na wysokość wpłacanych składek. Uzasadnieniem takiego mechanizmu nie jest również założenie długotrwałego stosunku prawnego, który, jak wskazuje Pozwana, służy tak naprawdę jedynie amortyzacji kosztów zawarcia umowy (np. akwizycji). Ponadto, zapewnienie pośrednikowi wysokiego wynagrodzenia powoduje, że są oni bardzo zmotywowani do doprowadzania do zawierania umów z konsumentami, nawet tymi, którzy nie są zainteresowani wieloletnim opłacaniem składek. Natomiast dla Pozwanej nie wiąże się z tym żadne ryzyko, gdyż dzięki ukształtowaniu sposobu wyliczenia wartości (świadczenia) wykupu konieczność pokrycia tego kosztu przerzuca na konsumenta. Podsumowując, fakt, że Pozwana faktycznie poniosła koszty związane z wypłatą pośrednikowi prowizji, nie powinien usprawiedliwiać przerzucenia odpowiedzialności za poniesienie tych kosztów na konsumenta.

Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że Pozwana w trakcie trwania ochrony ubezpieczeniowej, pobiera szereg innych opłat związanych z wykonywaniem umowy, w szczególności: opłatę administracyjną, opłatę wstępną, opłatę za zarządzanie aktywami¹², opłatę za zarządzanie aktywami Rachunku Jednostek Funduszy¹³, opłatę za zarządzanie aktywami Portfeli Modelowych¹⁴, które powinny kompensować koszty wykonywania umowy. Istotny jest przy tym sposób pobierania tych opłat. Co do zasady są one pobierane miesięcznie poprzez dokonanie odpisu odpowiedniej liczby jednostek zewidencjonowanych na rachunku. W konsekwencji, z każdym miesiącem zmniejsza się liczba jednostek uczestnictwa posiadanych przez konsumenta. Można więc stwierdzić, że Pozwana określiła wartość opłat i składek w taki sposób, by zapewnić sobie środki na pokrycie powstałych kosztów z tytułu zawarcia umowy w sytuacji, gdy konsument przedterminowo rozwiąże umowę.

W tym miejscu przywołać należy orzeczenia, w których sądy stwierdzają, że mobilizacja i zachęcanie klientów do kontynuowania umowy w dłuższym horyzoncie czasowym nie może polegać na sankcjonowaniu, w przypadku wypowiedzenia przez nich umowy, utratą znacznej części wpłaconych środków finansowych (wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 6 września 2012 r., sygn. akt VI ACa 458/12; wyrok Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia

¹² W niniejszej sprawie opłata o takiej nazwie pojawia się tylko w OWU „Multiportfel R”.

¹³ W niniejszej sprawie opłata o takiej nazwie pojawia się tylko w OWU „Multiportfel Złoty Wiek”.

¹⁴ W niniejszej sprawie opłata o takiej nazwie pojawia się tylko w OWU „Multiportfel Złoty Wiek”.

24 maja 2016 r., sygn. akt III Ca 166/16). Ustalenie przez Pozwaną wysokich kosztów rezygnacji z kontynuowania umowy może sprawić, że właśnie przez ryzyko utraty znacznej części zgromadzonych oszczędności może skłaniać konsumenta do dalszego opłacania składek, a w konsekwencji, ograniczać jego uprawnienie do wypowiedzenia umowy. Jednostki uczestnictwa ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego nabywane za wpłacone składki mają charakter inwestycyjny. Konsument ma możliwość śledzenia ich ceny, a więc wartości rachunku. W wyniku obserwacji zachodzących zmian w funduszach konsument może uznać, że nie ma możliwości osiągnięcia zysku, a wręcz należy przewidywać poniesienie straty i w związku z tym może on podjąć decyzję o rozwiązaniu umowy i wypłacie wartości rachunku - jednakże sposób ustalania należnej mu wartości wykupu może skutecznie zniechęcać do tego. Koszty jakie musiałby ponieść z tytułu potrąceń są na tyle duże, że w sposób znaczny obniżyłoby to wypłatę, co mogłoby zostać uznane za nieopłacalne. W efekcie tego konsument podejmie decyzję zupełnie inną, niż gdyby nie były pobierane tak wysokie opłaty. Należy zauważyć, że gdyby nie były potrącane tak wysokie wartości z tytułu rozwiązania, konsument miałby możliwość dokonania oceny skutków jakie wynikają z realizacji umów i podjęcia racjonalnej decyzji o wycofaniu środków z ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego.

Ponadto, w niniejszej sprawie konsument nie ma możliwości zweryfikowania, dlaczego wartość wykupu w poszczególnych latach trwania umowy została określona w takiej, a nie w innej wysokości. Wskaźniki Świadczenia Wykupu zostały arbitralnie narzucone przez Pozwaną. Konsument nie wie więc również, czy środki zostały zatrzymane przez Pozwaną w wysokości ekwiwalentnej i uzasadnionej, nie może zweryfikować wysokości pobranej opłaty. Powyższe stwierdzenie znajduje odpowiednie zastosowanie do postanowień dotyczących możliwości pobierania opłaty likwidacyjnej oraz sposobu jej obliczania (ta kwestia pojawia się w przypadku OWU „Multiportfel R”).

Za sprzeczny z dobrymi obyczajami należy uznać również sam mechanizm ustalania wartości wykupu, który zabezpiecza jedynie interes przedsiębiorcy. Pozwana bowiem, po rozwiązaniu umowy, w sposób automatyczny potrąca na swoją rzecz część wartości rachunku. Oznacza to, że przedsiębiorca dysponuje narzędziami, które zapewniają mu dokonanie potrąceń w wysokości go satysfakcjonującej. Konsument nie jest o tym w żaden sposób informowany przed dokonaniem wypłaty czy wzywany do uiszczenia odpowiedniej kwoty, przez co nieraz o pobraniu opłaty czy pomniejszeniu wartości wykupu dowiaduje się on dopiero po fakcie ich dokonania. Prosty mechanizm potrąceń jest więc wygodny dla Pozwanej i jednocześnie uniemożliwia konsumentowi zareagowanie na tę praktykę.

O sprzeczności z dobrymi obyczajami postanowień zawartych w obu umowach, Prezes Urzędu wypowiadał się już w Decyzji zobowiązującej nr RKT-1/2016 wydanej wobec Pozwanej dotyczącej m.in. wzorca umownego „OWU Multiportfel Złoty Wiek”, lecz nie drugiego będącego przedmiotem niniejszego stanowiska, tj. OWU „Multiportfel R”. W przedmiotowej Decyzji dobre obyczaje zostały zdefiniowane jako nakaz kształtowania takich warunków umownych, które w nadmierny sposób nie uprzywilejowują tylko jednej, silniejszej strony zobowiązania, czyli przedsiębiorcy. Zdaniem Prezesa Urzędu Pozwana powinna tak przygotować warunki kontraktu, aby rozkład ciężaru i ryzyka związanego z wykonywaniem umowy nie był istotnie zniekształcony na niekorzyść konsumenta. Konsument ma prawo wymagać, aby konstrukcja produktu dopasowana była do jego potrzeb i wymagań, a w przypadku, gdy tak nie jest, powinien mieć możliwość jej wypowiedzenia.

Rażące naruszenie interesu konsumenta przejawia się w wykorzystaniu jego słabszej pozycji w analizowanym stosunku umownym. Zakwestionowane postanowienia nie uwzględniały i nie zabezpieczały interesu konsumenta, co prowadziło do ukształtowania stosunku zobowiązaniowego w sposób nierównorzędny i rażąco dla niego niekorzystny. To na konsumenta został przerzucony ciężar finansowy zawartej umowy, prowadząc do uprzywilejowanej pozycji zakładu ubezpieczeń względem konsumenta.

5.2. Skutki stosowania niedozwolonego postanowienia umownego

a) Niezwiązanie stron abuzywnymi postanowieniami umownymi

Regulacja przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych, a zwłaszcza art. 385¹ k.c., nie pozostawia wątpliwości, że **postanowienia dotknięte abuzywnością „nie wiążą konsumenta”**. Należy stwierdzić, że dane postanowienie **przestaje wiązać już w chwili zawarcia umowy**. Oznacza to, że postanowienie takie nie stanowi elementu treści stosunku prawnego i nie może być uwzględniane przy rozpoznawaniu spraw związanych z jego realizacją. Podstawowe zatem znaczenie dla urzeczywistnienia przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych oraz uchronienia konsumentów przed skutkami ich stosowania ma poziom świadomości organów stosujących prawo (tak: M. Skory, Klauzule abuzywne w polskim prawie ochrony konsumenta, LEX 50185).

Zgodnie z poglądem wyrażonym powszechnie w doktrynie (A. Olejniczak, Komentarz do art. 385(1) Kodeksu cywilnego, 2014 r.; M. Namysłowska, T. Skoczny, Ekspertyza naukowa: *Możliwość i sposoby eliminacji z obrotu prawnego postanowień umownych uznanych przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów za abuzywne*, Warszawa 2015 r.), orzeczenie sądu, który stwierdza niedozwolony charakter postanowienia umownego, ma charakter **deklaratywny**, zarówno wówczas, gdy sąd orzeka w ramach kontroli incydentalnej, jak i wtedy, gdy dokonuje kontroli abstrakcyjnej. Orzeczenia sądowe deklaratoryjne potwierdzają istnienie prawa lub obowiązku (Z. Banaszczyk, Rozdział XII. Stosunek cywilnoprawny [w:] *Prawo cywilne - część ogólna* pod red. M. Safjana, wyd. Beck, Warszawa 2007, s. 898). Zgodnie z opinią ugruntowaną w doktrynie, orzeczenie o uznaniu postanowienia wzorca umowy za niedozwolone ma jedynie charakter deklaratoryjny, zaś analizowane postanowienie wzorca jest bezskuteczne *ex tunc* (M. Namysłowska, T. Skoczny, Ekspertyza naukowa: *Możliwość i..., op cit*). Powyższe potwierdza, że niedozwolone postanowienia umowne są **bezskuteczne w stosunku do konsumentów od początku zawarcia umowy**.

b) Brak wpływu okoliczności wykonywania umowy oraz zmian umowy na ocenę abuzywności

Dla dokonywanej oceny miarodajne są **tylko okoliczności występujące w chwili zawarcia umowy, a konsekwencje jej późniejszego wykonywania (w szczególności wysokość powstałej lub mogącej ewentualnie powstać szkody) nie mogą wpływać na tę ocenę** (komentarz do art. 385(2) k.c. - Kodeks cywilny. Komentarz red. prof. dr hab. Edward Gniewek, prof. dr hab. Piotr Machnikowski, CH Beck wyd. 6, Warszawa 2014, str. 698). Podobnie winno się zatem rozpatrywać przesłanki stwierdzenia rażącego naruszenia interesów konsumentów. **Rażące naruszenie interesów konsumentów należy uznać za wadę pierwotną istniejącą w momencie zawierania umowy, dla oceny której okoliczności powstałe później - na etapie jej wykonywania - nie powinny mieć znaczenia.**

Powyżej wskazana interpretacja **zgodna jest z intencją ustawodawcy europejskiego**. Przepis art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U.UE L.1993.95.29) w brzmieniu sprostowanym (por. *Sprostowanie do dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich* Dz.U.UE L.2016.276.17, Polskie wydanie specjalne, rozdział 15, tom 2, s. 288) stanowi o tym, że nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, **w momencie zawarcia umowy**, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna. Należy wskazać, że cytowane postanowienie dyrektywy w dotychczasowej wersji sporządzonej w języku polskim zostało nieprawidłowo przetłumaczone (zwroty: „at the time of conclusion of the contract”, „to all the circumstances attending the conclusion of the contract” z angielskiej wersji językowej

dyrektywy, zostały w polskiej wersji językowej błędnie przetłumaczone jako „w czasie wykonania umowy”, „do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy” zamiast prawidłowo „w momencie zawarcia umowy”). Powyższe nie korespondowało z pozostałymi wersjami językowymi dyrektywy i wymagało przy interpretacji przepisów dyrektywy odwoływania się do orzecznictwa europejskiego. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wskazał, że konieczność jednolitego stosowania, w tym jednolitej wykładni przepisów prawa Unii wyklucza rozpatrywanie w razie wątpliwości treści danego przepisu w sposób oderwany w jednej tylko wersji językowej, lecz przeciwnie, wymaga, aby był on interpretowany i stosowany w świetle wersji sporządzonych w innych językach urzędowych (por. wyroki Stauder, C-29/69, pkt 3; EMU Tabac i In., C-296/95, pkt 36; Profosa, C-63/06, pkt 13). Wobec dokonania sprostowania polskiego tłumaczenia treści dyrektywy, istniejące dotychczas wątpliwości interpretacyjne zostały definitywnie usunięte. **Dla oceny abuzywności postanowień umownych decydujący jest moment zawarcia umowy.**

c) Brak możliwości zmiany niedozwolonego postanowienia przez Prezesa Urzędu

Prezes UOKiK wskazuje, że w niniejszej sprawie nie ma podstaw, by twierdzić, że Prezes Urzędu w wydanej wobec Pozwanej Decyzji, jak i w zawartym z nią Porozumieniu zaakceptował fakt pobierania opłat likwidacyjnych w określonej wysokości w przypadku rozwiązania umowy.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że zarówno Decyzja, jak i Porozumienie dotyczyły jedynie wysokości zatrzymanych opłat likwidacyjnych i wypłacanych wartości wykupu, nie ingerując przy tym w postanowienia wzorców określające obowiązek ich ponoszenia, które - jak już wskazano - należy ocenić jako abuzywne.

Po drugie, zgoda Prezesa Urzędu na przyjęcie zobowiązania¹⁵ Pozwanej do aneksowania umów wskazanych w Decyzji i Porozumieniu stworzyła jedynie możliwość umownego uzgodnienia przez strony, w jaki sposób przywrócona zostanie równowaga kontraktowa, która została zaburzona na skutek stosowania niedozwolonego postanowienia, a zatem w jaki sposób zostaną usunięte skutki stosowania niedozwolonego postanowienia umownego. Zobowiązanie Pozwanej zaakceptowane przez Prezesa Urzędu zawierało elementy, które wyraźnie wskazywały na to, że podpisanie aneksu nie jest równoznaczne z ostatecznym zamknięciem rozliczeń między stronami. Zarówno oferta, jak i aneks, o których mowa w Decyzji Nr RKT-1/2016 i w Porozumieniu zawierały wyraźną informację, iż po podpisaniu aneksu konsument będzie miał możliwość dochodzenia od Pozwanej dalszych roszczeń. Celem oferty podpisania aneksów, którą Pozwana miała przedłożyć konsumentom miało być polepszenie sytuacji konsumentów będących stronami umów ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Polepszenie sytuacji konsumentów polegać miało na tym, że Vienna Life zobowiąże się do niekorzystania z postanowienia ogólnych warunków ubezpieczenia, określającego wysokość opłaty związanej z rozwiązaniem umowy w zakresie przekraczającym wartość wskazaną w Decyzji przy pozostawieniu konsumentowi możliwości kwestionowania opłaty przed sądem w odniesieniu do zatrzymanej kwoty. W rezultacie, w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk, każdy konsument, który podpisał aneks skorzystał z preferencyjnych względem OWU zasad rozliczenia umowy bez konieczności wszczynania sporu sądowego przeciwko Vienna Life. Konsument, którzy podpisali aneks, lecz będą chcieli dochodzić dalej idących roszczeń, będą mogli to uczynić poprzez skierowanie sprawy na drogę sądową. Aneksy, o jakich mowa w Decyzji i Porozumieniu są zatem jedynie podstawą uzyskania przez konsumentów bezspornej, tj. uzgodnionej między Prezesem Urzędu a Vienna Life, części świadczenia. W tym zakresie wypłata świadczenia na podstawie aneksu wykazuje podobieństwo z wypłatą bezspornej części świadczenia na podstawie art. 817 § 2 k.c. Z przywołanego przepisu wynika, że zakład ubezpieczeń zobowiązany jest do zapłaty w określonym terminie bezspornej części

¹⁵ Na str. 6 - 7 wskazano przyczyny, dla których Powód nie został objęty zobowiązaniem Vienna Life określonym w Decyzji oraz Porozumieniu.

świadczenia. Wypłata kwoty bezspornej nie stanowi pełnego zaspokojenia roszczeń, a zatem jej przyjęcie nie zamyka osobie uprawnionej drogi do dochodzenia dalszych roszczeń. W ocenie Prezesa Urzędu dopiero zawarcie ugody, której warunki są indywidualnie wynegocjowane i dotyczą pełnej satysfakcjonującej konsumenta kwoty można by uznać za pozasądowe zakończenie sporu w sposób, który wyczerpuje wzajemne roszczenia.

Po trzecie, rozważając możliwość zmiany przez Prezesa Urzędu treści niedozwolonych postanowień zawartych w umowie, należy odnieść się do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który wielokrotnie wypowiadał się na ten temat.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stanął na stanowisku, że **organ orzeczniczy nie jest uprawniony do zmiany treści abuzywnych postanowień umownych**. W wyroku TSUE z dnia 14 czerwca 2012 r., sygn. akt C-618/10, Banco Español de Crédito SA vs Joaquín Calderón Camina, pkt 65 Trybunał stwierdził, iż tego rodzaju uprawnienie przyczyniłoby się do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów. Problematyka ta została również szeroko omówiona przez Trybunał w wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r., sygn. akt C-26/13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai vs OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 79, w której Trybunał wskazał, że „gdyby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, uprawnienie takie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13. Uprawnienie to przyczyniłoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ wciąż byłiby oni skłonni do stosowania rzeczonych warunków ze świadomością, że nawet gdyby miały one zostać unieważnione, to umowa może jednak zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych przedsiębiorców”. Cytowany powyżej fragment uzasadnienia wyroku TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r. sygn. akt C-26/13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai vs OTP Jelzálogbank Zrt, zwraca uwagę na fakt, że **klauzule abuzywne powinny wiązać się z odstrasżającym dla przedsiębiorcy efektem, również kosztem interesów przedsiębiorców**. O tym, że przyjęcie odstrasżającego efektu klauzul jest istotne, mówi również doktryna. Jak wskazuje J. Czabański „ustawodawca europejski, konstruując przepisy dyrektywy 93/13 celowo wprowadził przepis bezskuteczności nieuczciwych warunków umownych wobec konsumenta, z jednoczesnym obowiązkiem wykonywania umowy zgodnie z pozostałymi jej zapisami. Taki skutek może być oczywiście bardzo dotkliwy ekonomicznie dla przedsiębiorcy, który nigdy by nie chciał zawrzeć takiej umowy, gdyby wiedział, że nieuczciwy warunek zapewniający mu korzyści ekonomiczne zostanie z umowy wyeliminowany. Jednak skutek ten został celowo przewidziany przez ustawodawcę i ma wywierać odstrasżający efekt na przedsiębiorców, którzy chcieliby stosować zakazane postanowienia. Jeżeli jedynym skutkiem miałyby być powrót do uczciwych warunków, to jest oczywiste, że przedsiębiorca nic by nie ryzykował stosując warunki nieuczciwe - co najwyżej w niektórych przypadkach - po kontroli sądowej - musiałby wrócić do warunków uczciwych. Ustawodawca europejski celowo więc wprowadził skutek bezskuteczności, tak aby pokazać przedsiębiorcy, że naruszanie interesów konsumenta może go dużo kosztować finansowo. Również i polska doktryna jednoznacznie przesądza o skutku w postaci bezskuteczności postanowienia i to bez względu na jego ekonomiczną doniosłość dla przedsiębiorcy” (tak: J. Czabański, Glosa do wyroku SN z 14 maja 2015 r., Palestra 1-2/2016).

d) Wnioski

Niedozwolone postanowienia umowne są bezskuteczne w stosunku do konsumenta od początku zawarcia umowy. **Wydanie przez Prezesa Urzędu Decyzji zobowiązującej nr RKT-1/2016, jak i zawarcie Porozumienia nie wyłącza abuzywności postanowień umownych z tego względu, że nie istnieje możliwość dokonania przez organ zmiany treści niedozwolonych postanowień umownych. Z uwagi na powyższe, uwzględnienie stanowiska**

Pozwanej przedstawionego w odpowiedzi na pozew¹⁶ spowodowałoby wyłączenie omówionego wcześniej odstraszaającego skutku stosowania klauzul abuzywnych.

Podkreślić należy, że celem wydania Decyzji nr RKT-1/2016, jak i zawarcia Porozumienia z dnia 19 grudnia 2016 r. była ochrona interesu publicznego poprzez zapobieżenie uprawdopodobnionym naruszeniom zbiorowych interesów konsumentów i zmniejszenie negatywnych skutków stosowanej praktyki. **Wyrażenie przez Prezesa Urzędu zgody na przyjęcie zobowiązania Vienna Life do dobrowolnego zaniechania stosowania niedozwolonej praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów i usunięcia skutków tej praktyki, które doprowadziło do wydania Decyzji nr RKT 1/2016, jak i zawarcia z Vienna Life Porozumienia z dnia 19 grudnia 2016 r. nie może być rozumiane jako wyraz akceptacji przez Prezesa Urzędu faktu pobierania przez zakład ubezpieczeń opłat likwidacyjnych w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk, czy też jako przyzwolenie na umorzenie dotychczasowych skutków praktyki i zastąpienie ich skutkami wynikającymi z Decyzji lub Porozumienia.** Ponadto postanowienia wzorców umów określające obowiązek ponoszenia takich opłat Prezes Urzędu co do zasady uznaje za abuzywne.

5.3. Kwoty zatrzymane przez Pozwaną stanowią świadczenie nienależne

Powyższe rozważania, w szczególności stwierdzenie, że postanowienia abuzywne nie wiążą stron, prowadzą do wniosku, zgodnie z którym **kwoty zatrzymane przez Pozwaną powinny zostać zwrócone Powodowi jako świadczenie nienależne.**

Świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia (art. 410 § 2 k.c.). W niniejszej sprawie, zdaniem Prezesa Urzędu, kwoty zatrzymane przez Pozwaną na podstawie zastosowania mechanizmu zmniejszania wartości wykupu¹⁷ oraz pobrania od Powoda opłaty likwidacyjnej¹⁸ stanowią świadczenie nienależne z uwagi na niezwiązanie stron postanowieniami określającymi zasady ustalania wysokości wartości wykupu lub obowiązek poniesienia opłaty likwidacyjnej. W przedmiotowej sprawie niezwiązanie stron tymi postanowieniami oznacza, że Powodowi w wyniku rozwiązania obu umów ubezpieczenia z ufk, powinna zostać wypłacona wartość rachunku bez żadnych ograniczeń. Powyższa interpretacja zgodna jest z orzecnictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który stwierdził, że „warunek umowy uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczonego warunku” (sygn. akt C-154/15, C-307/15, C-308/5, p. 61). Jeśli więc obie umowy zostałyby pozbawione postanowień dotyczących wypłaty wartości rachunku pomniejszonej w oparciu o wskaźnik wartości wykupu lub o pobieraną opłatę likwidacyjną, to konsumentowi należy się wartość rachunku bez dokonywania przez Pozwaną potrąceń. Powód może więc domagać się zwrotu wartości rachunku zatrzymanej przez Pozwaną, gdyż wzbogaciła się ona jego kosztem bez podstawy prawnej (zgodnie z art. 405 k.c., kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości). Powyższe rozważania dotyczą obu umów ubezpieczenia z ufk rozwiązanych przez Powoda w sierpniu 2014 r.

Zgodnie natomiast z zakwestionowanymi postanowieniami § 23 ust. 5 OWU „Multiportfel Złoty Wiek” w zw. z ust. 15 Załącznika nr 1 do OWU „Multiportfel Złoty Wiek”, w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk w (...) roku polisowym, konsumentowi zostało

¹⁶ Pogląd Vienna Life został zaprezentowany na str. 4 niniejszego dokumentu.

¹⁷ W przypadku OWU „Multiportfel Złoty Wiek”.

¹⁸ Tak w przypadku OWU „Multiportfel R”.

wypłacone Świadczenie Wykupu w kwocie (...) zł, na którą składa się (...) % Części Bazowej Rachunku. Z uwagi na treść ww. postanowień, w niniejszej sprawie Pozwana zatrzymała pozostałe (...) % Części Bazowej Rachunku, tj. (...) zł.

Ponadto, na podstawie § 15 ust. 3 i 4 OWU „Multiportfel R” w związku rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk w (...) roku polisowym, konsumentowi została wypłacona Wartość Wykupu w kwocie (...) zł, tj. stanowiąca ok. (...) % Wartości Umowy. Kwota ta została pomniejszona o pobraną od Powoda opłatę likwidacyjną, która wyniosła (...) zł, przez co stanowiła ona ok. (...) % Wartości Umowy.

Wytoczone zaś powództwo ma na celu wyegzekwowanie ww. kwot będących świadczeniem nienależnym, gdyż zostały zatrzymane przez Pozwaną bez podstawy prawnej.

6. Podsumowanie

Zdaniem Prezesa UOKiK postanowień OWU „Multiportfel Złoty Wiek” oraz OWU „Multiportfel R” określających zasady ustalania wartości (świadczenia) wykupu, a w przypadku OWU „Multiportfel R” wskazujących również na możliwość pobierania przez Vienna Life opłaty likwidacyjnej w związku z rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk nie należy traktować, jako postanowień określających główne świadczenia stron. Jednocześnie, w ocenie Prezesa Urzędu, spełniają one przesłanki uznania ich za klauzule abuzywne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. W związku z tym, w przypadku uwzględnienia powództwa, Pozwana zobowiązana będzie do wypłaty całości zatrzymanych kwot.

z upoważnienia Prezesa
Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
Dyrektor Delegatury UOKiK w Krakowie
Waldemar Jurasz

załączniki:

- 2 odpisy dla stron zawierające stanowisko Prezesa Urzędu z istotnym poglądem dla sprawy,
- kopia wniosku Powoda o przedstawienie istotnego poglądu w sprawie,
- upoważnienie dla Delegatury UOKiK w Krakowie do wydania istotnego poglądu w sprawie.

